# Spis treści


Słowo od autora . . . . . 5
Podziękowanie . . . . . 7

**I. Obecność przeszłości** . . . . . 9
Autopojednanie czy autoamnestia. Niemiecka pamięć zbiorowa od roku 1945 do 2003, czyli od „narodu oprawców" do „narodu ofiar" 9
Wielkie milczenie . . . . . 10
Upadek mitu niewinności . . . . . 12
Powojenny mit o niewinności upadł . . . . . 13
Nowy rewizjonizm? . . . . . 14
„Ten zbrodniarz Churchill". Niemcy domagają się dla siebie statusu ofiar wojny . . . . . 15
„Otwierać rachunki" . . . . . 16
Pamiętać, ale jak? . . . . . 17
Polska poza cywilizacją . . . . . 18
„Moralne zrównywanie" . . . . . 20
Odwracanie pojęć . . . . . 21
„Alianccy zbrodniarze". Niemiecki historyk Jórg Friedrich wydał kolejną oskarżycielską książkę . . . . . 22
Hohmann i inni. Czy w Niemczech rodzi się nowy nacjonalizm? 27
Jak pamiętać o historycznej winie? . . . . . 30
Walser i *Sonntagsrede* . . . . . 31
„Instrumentalizacja hańby" . . . . . 33
„Niemcy nie wybaczą" . . . . . 34
Spór o pamięć . . . . . 36
„Przedawniona wina"? . . . . . 37
*Post scriptum* . . . . . 38
Współczesność przeszłości. Jaką rolę odgrywa dzisiaj historia Niemiec w publicznych debatach Republiki Federalnej . . . . . 39
Fałszywa wypędzona. Erika Steinbach i projekt berlińskiego Centrum 42
Spóźnione wyznanie Giintera Grassa . . . . . 45
„Nareszcie ktoś powiedział!" . . . . . 46
Dzieci nie miały szans . . . . . 47

Własne tabu Grassa . . . . . 49
Milczenie?. . . . . 50
Więc dlaczego?. . . . . 51
Czerwona dekada. Niemiecka „rewolucja" lat 1967-1977 nie zmieniła Niemiec - Niemcy się zmieniły pomimo tej „rewolucji" . . . 53
Uciekając od przeszłości . . . . . 53
Bunt wbrew realiom . . . . . 55
1968: fakty i mity. . . . . 56
Antyliberalni i antyobywatelscy. . . . . 58
Berlińskie prawdy i mity. Esej - o stolicy Niemiec i ciężarze historii 60
Prusy bez legendy. Trzechsetne urodziny państwa, którego nie ma 70

**II. „Był kiedyś taki kraj..." (NRD)** . . . . . 77
Podmiana ofiar. Jak władze NRD fałszowały historię obozu koncentracyjnego w Buchenwaldzie. . . . . 77
Pewnego czerwcowego dnia. 50 lat temu wschodni Niemcy powstali przeciw komunizmowi: jedyny raz w swej historii aż do 1989 roku 89
Zaciśnięte pięści. . . . . 89
Dzień pierwszy: prolog . . . . . 91
Dzień drugi: wybuch. . . . . 92
Dzień drugi: walka. . . . . 93
Powstanie bez twarzy. . . . . 93
Deficyt narodowej satysfakcji. . . . . 95
*Post scriptum*. . . . . 96
„Kto pluje na przeszłość". Długi cień berlińskiego Muru - 40 lat po jego budowie. . . . . 97
„Był kiedyś taki kraj...". Nostalgia za NRD. . . . . 107
Sklepik przy Alexie. . . . . 108
„Niedźwiedzie", nasza ojczyzna. . . . . 109
Erzac tożsamości?. . . . . 110
Pamiętnik znad Odry. . . . . 112
Zraniona dusza, ładunek emocji. . . . . 113
Idealiści, realiści. . . . . 115
NRD, czyli naród. . . . . 116
„Rzygać się chciało, ale byliśmy młodzi". . . . . 118
„Trabantowe imperium kontratakuje". Ostalgia: Berlin przeżywa drugą falę nostalgii za NRD. . . . . 119
„NRD - otwarty, gościnny kraj". . . . . 120
Zwiedzanie „zamrażalnika historii". . . . . 121
Słaba empatia, silna nostalgia. . . . . 123

Supermocarstwo na prochach. Wschodnioniemiecki sport na lawie oskarżonych. . . . . .124
Medale, czyli prestiż. . . . . .125
Szef i jego dzieło. . . . . .126
Doktor „technik". . . . . .127
Hormony jak witaminy. . . . . .128
Kobiety po latach. . . . . .130
Legenda, która trwa. . . . . .131
Dwanaście segregatorów życia. Jakie to uczucie, gdy dowiadujesz się, że donosił na ciebie twój brat?. . . . . .133

**III. „Republika Berlińska"**. . . . . .138
Naprzód ku przeszłości? „Nowy" Berlin a „Republika Berlińska" 138
Bitwa o pomnik. Spory wokół projektu berlińskiego Pomnika Pomordowanych Żydów Europy. . . . . .147
Pomnik w Berlinie. . . . . .155
Koniunktura na pamięć. Ilu pomników potrzebują Niemcy? . . . 158
Chłopcy z zapałkami. Nowy antysemityzm czy uprawniona krytyka Izraela?. . . . . .163
Krytyka = antysemityzm?. . . . . .164
Móllemann i Friedman. . . . . .166
Jak Haider albo Fortuyn. . . . . .168
Walser i Reich-Ranicki. . . . . .169
Dumni z Niemiec? Niemieckie spory o tożsamość narodową. . . 171
Pokój grasuje w Berlinie! Niemcy w końcu zjednoczone: przeciw wojnie w Iraku. . . . . .177
„Wieczni aktywiści". . . . . .177
Amerykanie źle widziani. . . . . .179
Eksperci od pokoju. . . . . .181
Antyamerykański naród? Niemcy a wojna w Iraku. . . . . .182
Romantyczne uniesienia trzeźwego „Michela". Zauroczenie Rosją osiągnęło w Niemczech niezwykły poziom emocji - i obłudy . . 190
Kobiety, ale nie wszystkie. . . . . .190
„W głąb duszy". . . . . .191
Dwie miary kanclerza. . . . . .193
Nowy *„deutscher Weg"!*. . . . . .194
My, Europejczycy? Spór o tożsamość Europy podzielił zachodnich intelektualistów - i został zignorowany przez polityków. . . . .195
„Rdzeń" i „obrzeża". . . . . .196
Odpór filozofom. . . . . .197

Hegemon Habermas . . . . . 198
Granice, czyli kultura i wartości . . . . . 200
Trójka odpowiedzialnych . . . . . 201

**IV. Polacy i Niemcy** . . . . . 203
Wieluń, czwarta czterdzieści . . . . . 203
Co komu przystoi. Niemcy o sprawie Jedwabnego . . . . . 210
„Nie możemy osądzać" . . . . . 211
Co Polacy powinni . . . . . 212
Niemiecki spór o Polskę . . . . . 214
Ukryty reżyser zbrodni . . . . . 215
Trzy rzędy ołowianych rur. W Niemczech powstaje Pomnik Powstania Warszawskiego . . . . . 216
Plecami do Odry. Wyobrażenia przeciętnego Niemca o Polakach nie zmieniają się od lat . . . . . 220
Złodzieje i gościnność . . . . . 221
Delta woli Warszawę . . . . . 222
Symbole i realia . . . . . 223
Partner Polska . . . . . 224
Długa droga do utopii. Niemcy i Polacy dzisiaj . . . . . 226
Od euforii do nieufności . . . . . 227
Nim zwietrzeją przesądy . . . . . 229
Ubogo, choć ambitnie. Polska w Berlinie . . . . . 231
Wstydliwa plama . . . . . 232
Zaproszenie do Polski . . . . . 233
W ciszy i spokoju . . . . . 235
„Rób dobrze i mów o tym" . . . . . 237
„Podwójnie przegrani". Jak Guben i Gubin walczą o przyszłość na granicy polsko-niemieckiej . . . . . 237
Problem modelowy . . . . . 238
Miasto się kurczy . . . . . 239
Kwestia woli . . . . . 240
Nastroje i oczekiwania . . . . . 242

**V. „To mogło być stulecie Niemiec"** . . . . . 245
„Ja nie mieszkam w Niemczech". Doświadczenia niemieckich emigrantów w XX wieku . . . . . 245
Ostatni . . . . . 245
Nota bibliograficzna . . . . . 274
Biografia autora . . . . . 274